

ZAEMJURIS

LATGALES NOVADA NEDĒLAS LAIKRAKSTS

Nr. 13 (58)

1996. GADA 12. APRĪLIS

CENA 5 SANTĪMI

HRONIKA

+ 6. aprīlī ir 65 gadu (1931) jubileja Varakļānu pagastā dzimūšajam arheologam, Latvijas Zinātņu akadēmijas iestenajam loceklim Dr. h. vēst. Ēvaldam Mugurevičam.

+ 7. aprīlis ir Pasauļes veselības diena.

+ 1906. gadā 8. aprīlī, kopā ar cītiem latviešiem deputātiem, no Latgales Krievijas valsts domē ievēlēja Franci Trasunu — tolaiķi Rēzeknes dekanu (attēla pirmajā rindā I Krievijas valsts domes deputāti F. Grosvalds, F. Trasuns un J. Čakste, otrajā — K. Ozoliņš, J. Kreicbergs un A. Bremers). Dzejnieka A. Vējāna sagatavotā apraksta iecākumi lasiet šī numura 2. un 3. lappusēs.

+ 1921. gada 9. aprīlī Rēzeknē notika Latgales teātra pirmā izrāde, uzveda Meterlinka misteriju «Māsa Beatrise».

+ Pirms 110 gadiem — 1886. gada 16. aprīlī — toreizējā Preiļu pagasta Rožupē piedzima slavenais Latvijas komponists Jēkabs Graubiņš. Viņā saulē slavenais Latgales dēls aizsaukti

1961. gada.

+ Marta beigās priecājāmies par lielisko izdevību zvaigžnotajās naktis vērot komētu, kas Zemei garām pabräzās 17 reizes tālāk par mūsu «cīgānu sauli» — Mēnesi, bet neilgi pirms Lieldienām — 4. aprīli — Latvijā bija vērojams Mēness aptumsums, kurš sākās pulksten 1 un 21

minūtē nakts un beidzās bez vienas minūtes piecos rīta pusē, aptumsuma maksimālā fāze bija vērojama pulksten trījos un desmit minūtēs.

+ Marta Preiļu amatū skolā tika atklāta slavenā keramiķa Polikarpa Čerņavskā darbu izstāde, veltīta viņa apbalvošanai Triju Zvaigžņu ordeni.

Sk. 2. - 3. lpp.

PAR SAIMNĪKĀŠONU MEŽĀ

Dīzgon biži nōkas dziedēt, ka myusu meži teik pōrōk izciersts un izsaimnīkots. Ivārojut meža naatsveramū nūzeimi ikdinās dzeivē, Šaida interese un ryupes par tū ir piļneigi saprūtamas.

Kaids tod ir reālais stōvūklis meža izmontōšonā?

Vysprymis jōnūrōda, ka 1921. godā meži aizjēme 28 procentus nu kūpejōs valsts teritorijas. Laikā nu 1940. goda meža plateiba ir pīauguse par 1,1 miljonu ha un pošlaik sastoda 2,8 miljonus ha vai jau 44 procentus nu teritorijas.

Meža izmontōšonu raksturoj Šaidi skaitli.

Laikā nu 1926. leidz 1940. godam ik godu izcierta 5,8 leidz 6,7 miljonus kubikmetru kūksnes. Lūti stypri mežus cierta kara laikā un labu laiku piec tam.

Pādējūs godus sagatavots: 1988. godā 5,3 miljoni kubikmetru, 1989. — 5,3 miljoni, 1990. — 5, 1991. — 4,5, 1992. — 4,0, 1993. — 4,8, 1994. — 5,7, 1995. — 6,5 miljoni kubikmetru kūkmateriālu.

Kūpeigā meža ciersšonas tāmē, kas apstypyrojota Saeimā, ir 8,35 kubikmetru, bet ikgadējais kūksmes pīaugums — 9,2 miljoni.

Kai radzom, tod bažom par mežu pōrciessonu nav pamata un tās, ka izvadom kūkmateriālus uz ūzmem, vēl nanūzeimoj, ka izsaimnīkojam sovus mežus.

Gluži ūtraidi — apmāram vīna catūro daļu nu vīsim mežim, pōrvorā privatā, vēl nateik pīnōcegi sakūpti un apsaimnīkoti. Sevišķi tās sokoms par jaunaudzēm un ivārojām videja vacuma meža plateibom.

Šaidūs nakūptūs mežus sasavairojas kaitekļi, kūki pastyprynōti nūkolst un īt zudumā, palelynojās pīlyuzpōjums, samozynōs meža produktivitāte.

Tam vīsam ir vairōk cālūni. Īlgst zemes reforma, kāvējās īpašuma registrēšana zemes grōmotā, nav izstrōdōti mežu apsaimnīkōšanas projekti, cytīm meža izstrōdōšona vīspōr nav pa spākam.

Zemes litōtōjim un potencialajim īpašīkim vēl jōmoksoj dīzgon augsta calmu naudu, kas pi zāmājām kūkmateriālu īpērkšanas cenom vairs nav izdeveigi.

Par pōrdūtū produkciju, bez tam, teik apriekinōts augsts peļņas nūdūklis, kaut gan daudzim nav īspēju iégōdōts pat kōrteigu motorzōgi, par jaudeigōkiem mechanismim nārunojūt.

Nūdūklu apriekinōšonā, saudzēgi izsokūtis, ir nāpiļneibas. Birokratiski teik pīpraseita attaisnojūšu izdavumu pīrōdeišona ar dokumentim, kaut gan vīnkōršōbu bytu pīlītomas vīna kubikmetra mežmateriālu sagatavōšanas videjās izmoksas, saprūtams, periodiski indekseitas. Naīspējami saprast, ka šajūs izdavumus nāiskaita leidzēkļus, kas izlītoti meža atjaunošonai.

Meža īpašniku stōvūklis, kurim calma nauda nav jōmoksoj, tūmār ir navīnāds. Tai, pīmāram, Latgolā kūkmateriālus īpērk par vīnu cenu, bet rītumu rajonūs vīsmoz par kaidu latu dōrgōk, tōpec, lai izleidzītu ū navīleidzeibū, ir napīcīšams diferencēt ari īnōkuma nūdūklis.

Gryuti ir realizēt molku, kura sastoda ivārojāmu daļu nu vīsim sagatavōtajim materiālim, sevišķi nakūptūs mežus. Šīmā ziņā bytu jōcēnās aktivōk rysynōt jautōjumus par kotulu mōju pīrbyuveišonu uz molkas apkuri. Tod vairōk atrostūs dorbs mežā bezdarbnīkam, i syltums cylvākim izmoksotu ītōk.

Zynōšonai vēl var nūrōdeit, ka

pošlaik īkšejam patierīnam izmonētajom tikai ap 30 procentim mežmateriālu, bet vajadzātu ūtraidi, ap divom trešādālom bytu jōrelizejā vītejā tiergā un pōrējū — ūzremēs, pi tam īspējami piļneigōk pīrstrōdōtā veidā un, leidz ar tū, ari dōrgōk.

Pīmīnāti un vēl cyti apsōkli naveinojācionalā mežsaimnīceibū, ari cīši ar tū saisteitōs lauksaimnīceibās atteisteibū un iznōkumā zaudejom vairōk na kai īgūstam.

Tūmār, lai ari kaidas gryuteibās meža apsaimnīkōšonā un izmonētā nābūtu jōpōrvar, mežu navajadzātu ni pōrdūt, ni uz ilgoķu laiku izrentēt, jo tō vierteiba nōkūtnē naapšaubami palelynōsīs. Te vēl pastōv vīsizdeveigōkais un drūškais sertifikatu pīlītōšanas vēids piec nominalvierteibās, pīpēkūt kaidu meža plateibū.

Nadreikst atstōt nūvōrtā meža atjaunošonā, nūpītī apsverūt ari zīnomu, mozōk augleigu lauksaimnīceibās zemes plateibū apmežēšanas līdereibū, bet tās jau ir atsevišķs temats.

Apsēišū Jākuba vōrdi: «Mežs ir zemes miļoķais bērns! Kur vēl mežs ir palicis, tur viņai natryukst zālūksneibas, zīdu un dzeiveibas».

Irenejs TJARVE,
mežzīnōtū doktors

PĀTEICEIBĀ

Par morālu un materiālu aībalstīšanu laikraksta «Zemturis» izdevējs un redkolēģija pateicas Latvijas Republikas 6. Saeimas deputātiem.

A. Rugātei,
P. Tabūnam,
A. Naglim,
R. Dilbam,
R. Jurdžam,
A. Seikstam,
A. Gorbunovam,
I. Daudišam.

ALBERTS SPOGIS

«DV» ZELTA JUBILEJA

«DV» organizācijas Vācijā 50 gadu jubilejas svīnības norisa 1996. gada 9. un 10. martā Minsterē LCM telpās. Var tiešām teikt, ka turpinājās divas dienas: 9. marta priekšpusdienu bija jaunatnes rīts «DV» Vācijas valdes jaunatnes nozares vad. Imanta Baloža izkārtojumā, pēcpusdienu — svīnīgais svēku akts, koncerts un vakarā balle, 10. marta priekšpusdienu — «DV» Minstres kopas jubilejas sagaita un pēcpusdienu latviešu katoļu dievkalpojums, prāv. P. Dupata celebrites.

«DV» organizācijai nebūtu nākotnes, ja jaunatne neieņemtu mūžībā aīzejošo abu dzimumu cīnītāju vietas. Šķiet, to vislabāk izprot jaunatnes nozares vad. I. Balodis, kurš nepārtrauktī cīnītājiem, kā ari ipaši par Cēdelgēmas nometnē ieslodzītiem latviešu karavīriem. Prāv. P. Dupats atsevišķi atcerējās gūstekņu nedienas un paša gaitas aīz dīloņdrātūm.

Svētbrīdi māc. Ilze Kuplēna-Evarte un prāv. Pēteris Dupats atcerējās un aīzliūdza par Latvijas brīvības cīnītājiem, kā ari ipaši par Cēdelgēmas nometnē ieslodzītiem latviešu karavīriem. Prāv. P. Dupats atsevišķi atcerējās gūstekņu nedienas un paša gaitas aīz dīloņdrātūm.

Savā isā uzrunā «DV» goda biedrs un Minstres nodalas priekšsēdis A. J. Bērziņš sveica ieradušos «DV» biedrus un ipaši bijušos cēdelgēmiešus organizācijas 50 gadu jubilejas atcerē.

Svētā runā «DV» Vācijas valdes priekšsēdis Oļģerts Mazarkevics išmū skāra organizācijas vēsturi, par to viņš un citi pēdējā laikā daudz rakstījuši presē, uzsvēra dažus svarīgus notikumus, piem., plk. A. Kriepena pašnāvības gājienu u. c., kas toreiz gūstekņiem deva mierīgas dienas, jo nometnē vairs neielaida nevienu padomju agitatoru. Svinīgo aktu beidza ar «DV» dziesmu. Iznesa karogu.

Pēc akta atklāja Cēdelgēmas nometnē gūstekņu gatavoto priekšmetu un preses izstādi, kas guva vispārēju interesī. Vanadzes bija sarīkojušas biedru sazedoto un savākto mantu loteriju ar vērtīgiem priekšmetiem. Pēc vakariņā MLG skolēnu deju grupa visus iēpriečināja ar labi sagatavotām tautas dejām studentes levas Zaķes iestudējumā. Balles sākumā bijušie Cēdelgēmass gūstekņi un daži minstereši skandēja Cēdelgēmas varitē kuplejas un pašu sacerētās dziesmas.

IZSTĀDE «VIA CRUCIS»

8. martā Liepājas vēstures un mākslas muzejā atklāta mākslinieka Jāņa Bārda gleznu un sskulptūru izstāde «Krustacejš».

J. Bārda dzimis 1957. gadā Balvos, bet tagad dzīvo Jūrmalā, beidzis Mākslas akadēmijas tēlniecības nodalā, vairākus gadus bijis Rīgas tēlotājas studijas vadītājs. Mākslinieks sarīkojis personālizstādes vairākās Latvijas pilsētās, kā ari Maskavā un Kauņā. Viņa darbi eksponēti ārpus Latvijas robežām Barcelonā un Krakovā.

J. Bārda ir starptautisko kristīgo mākslinieku apvienības biedrs, piedalījies tās rikotajos kongresos Spānijā un Polijā, personīgi ticies ar pāvestu Jāni Pāvilu II. Tēlnieka J.

griezties tieši MLG lietvedībā (Lettisches Gymnasium Munster, Salzmannstrasse 152, D-48159 Munster. Tel. 0049-(0)251-213013 (latviski — sekretāre Silvija Lazdiņa) vai — 213097 (vāciski — lietvedis Horsts Povilaits (Powilleit)). Tāpat ir dažādas papildus izvēles iespējas, mācīties tikai vienu gadu uz dažādu apmaiņas projektu pamata, dzīvot vai nu aprūpēti Latviešu internātā vai nu dažos gadījumos — patstāvīgi un gandrīz uz pusi lētāk turpat Latviešu

Centrā (Lettisches Centrum e. V., turpat, lietvede Vija Freimane, tel. 0049-(0)251-217017), kā ari Minstres pilsētā.

Informāciju par mācību un stipendiju u. c. iespējām var saņemt ari no informācijas projekta «Europa + Baltija», c/o Lettischer Presseverein e. V., Salzmanstrasse 152, D-48159 Munster, Tel./Fax. 0049 (0)251-217515.

J. KUKULIS

MLG UZŅEM JAUNUS AUDZEKNUS

MLG izsludina skolēnu uzņemšanu 11. klasē 1996./97. mācību gadam. Vācijā vai Eiropas Savienības valstis dzīvojošie jaunieši var sākt savas mācības šeit vēl agrāk jau no 9. klases. Nordreinas-Vestfāles pavalsts valdība, sadarbībā ar Latvijas valdību, garantējusi šīs skolas pašreizējā izkārtojumā

pastāvēšanu līdz vismaz 2000. gadam, pēc tam tai nepieciešama jauna pastāvēšanas konceptīja. MLG pārēz sekmīgi mācās latviešu jaunieši no Vācijas, Zviedrijas un jau piecas gadus no vienīm Latvijas novadīm — kā no pilsētām, tā laukiem. Te ir īpaši labas valodu (latviešu, vācu, franču, krievu

REDKOLĒĢIJA: Valija Berkina – Jēkabpils, Jānis Elksnis – Latgales Kultūras centra izdevniecība, Pēteris Gleizdāns – Rēzekne, Jānis Kokins – Daugavpils, Anita Petkune – Krāslava, Antons Rancāns – Preiļi, Antons Slišāns – Balvi, Viktors Trojanovskis – Ludza, Pēteris Zeile – Rīga, Jānis Žugovs – Rīga, ārzemju biroja vadītājs – Alberts Spogis Minsterē.

J. TRŪPS

PYRMĀ SŌKA BOLVĪŠI

LATGOLAS PARTIZĀNU PULKAM 77 GODI

Beja dinas, kod Latvijai byut voi nabut — tū svoru kausūs tureja vīneigi O. Kalpaks ar sovim 600 veirim. Kai pyrmais nu Latvijas nūvodim jau 1918. godā kryta Latgola. Terors sōka plūseitīs vysā nažlesteibā. Ar navaineigim cylvākim pīldejos citumi, lauds tyka mūceiti un slapkavoti, nabadzeigūs manteiba rekvizaite un laupeita, tautas svātumi — kysti un bazneiccas — apzaimoti un pūsteji.

Nabeja breinums, ka šaidu brismu laikā latgaļu tautā mūdōs naids un preteakcija pret apspīdējim un mūceitōjim. Mežūs un pūrūs asūši bāguli, storp kurim beja cara armejas veterani, kam reizēm beja ari irūči, apsavināja pulceņus. Beja gadejumi, ka vīns ūtrs pats uztaiseja sev šaunamū, kam taida nabeja, jēme vysmoz cērvī.

Taidas grupeņas vyslobōk spēja nūsaorganizēt Abrines aprīnka teritorijā. Leli meži, pūri un dyunekli «meža brōļus» pasorgoja nu vojotōju acim un lūdem, de lobu īspēju atsarībt šim vojotōjim.

Leloks «meža brōļu» pulceņš jau 1919. gada martā beja nūsaorganizējis Bolvu apkortnē versleitnanta Vindedža vadeibā. Nu tō rodōs vālōk popularais Bolvu partizānu un vēl vēlōk — Latgolas partizānu pulks.

Nabeja ilgi jōgaida, kod sorkonū teroram nōcēs dzērdēt napateikamas zīpas: atbrūpota sorkonū patruļa, tei atstota apakšveļā un palaista, pīdavom vēl apgrīžut pūgas. Pi Orlovas pūra izkleidynāta sorkonū vazumniku nūdaļa — atjimi zyrgi, irūči, muncija un pōrtika. Ruskulovas syla apkortnē pōrsteigta un bez žēlesteibas apšauta sorkonū laupeitōju banda, kura beja zemnikim atjāmuse pādejū vepreit un pādejū myltu māisenū, nūgōzuse cīma krystu. Cytur nūdadzynōts izpolkoms, granatas imastas miliči mītnē.

Partizāni operēja na tikai Bolbu apkaimē, bet ari Rugōju, Sylakrūgu un cytōs vitōs. Seviški aktivi jī sōka reikötis 1919. goda majā, kod Pededzes upei nu ūtrōs puses sōka

tyvōtis Latvijas nacionālos armijas Valmīras kōjniku pulks, tai sauktī «zīmelnīki» ar sovim igauņu sabirdōjim — partizāni sakarūs uzjēme nasakavejūt, pavysam spēcīgas sadursmes ar sorkonām nūtyka 29. mājā Viļakas mežā un pi Sylakrūga, 30. mājā Viļakas mežā un pi Sylakrūga, 30. mājā — pi Rugōjim.

1919. goda 6. junī atsevišķus partizānu grupu pīrštovi sanōce Bolvūs, klot beja ari Valmīras pulka un igauņu pīrštovi — vysas grupas tyka apvīnōtas viņā — Latgolas partizānu pulkā, kura vadeibe uzajēme versleitnātrs Vindedzs. Apgōdi, irūčus un municipu īspējameibas rūbežos nūlēme pigōdōt Valmīras pulks un igauņi.

Gluži anekdotisks gadējums bejis Tilžas pogostā, kur kādā sādžā pusaudži milici pīdzirdējuši ar olu, cikom jys gulejīs «pohmeli», izjāmuši nu maksts naganu un tō vītā īlykuši vušķas kaulu.

Kod milicis pasamūdis, jū sōkuši kātynōt, ka boltī jau tyvu un lai dreīžok laižas uz sovu Kriviju. Milicis izrōvis vušķas kaulu un kīldzis: «Vysus apšaušu», tod pamanējis, kas rūkā, un laidis prūm naatsavārdamīs. Irūčis aicelejōjis pi mežā brōlim.

Pulks turpīnojā augt yosorā, pīsavinājot vēl cytom grupom un breivprōteigajim, ceineitoji īsaro da ari nu tōlōkim Latgolas nūvodim. Vīns ūtrs bosom kōjom, kai nu sātys izbēdzis, nūgōjis leidz partizāni pat 100 kilometru. Tai junija beigōs pulkā jau beja četras kōjniku rūtas un jōtniku nūdaļa. Vysi svareigoki celi storp Kuprovu un Rugōjim beja ijmīti un pulks nūsātprynōjis plāš frontē. 13. juli tīs tyka īskaiteis Kūrzes divizijas komandera reiceibā un sōka sajīm regularu apgōdi.

Vosoras utrājā pūse pulka vīneibas izdarēja vairōkus pīrdrūšus izlyukgōjīnus, savōce daudz trofeju. Seviški sekmei uzbrukumi beja nu 28. leidz 30. oktobram, kod sānēde Baltinovu, Dēmičevu, Punduru stacijas īvumā pīrīrōve Pleskovas-Daugavpīls dzelzceļa liniju un kūpā ar igauņu ijmīti Viļaku. Tagad pulka sastōvā beja jau trejs bataljoni.

Partizānu pulks mūdri sōrgoja austrumu fronti. Kāds bejušais partizāns stōstēja, ka sorkoni, grybādam izmanotī ceiņas Reigas frontē, kur atsāroda vīsi Latvijas nacionālos armijas golvonī spāki, cerējuši caur Bolvīm un Guļbīni iebrot Vidzemē, bet tīs izjucis latgaļu partizānu nasalaužamōs pretestēbas pīskā.

1920. godā janvara pīmajōs dīnōs Latvijas armija īsōka uzbrukumu Latgolas atbreivōšonai, partizānu divizija dorbojōs ari Latgolas partizānu pulks. Divizijai, kas operēja frontes kreisajā spōrnā, 6. janvarī beja dūts uzdavums ijmīti Pitālovas (Abrines) dzelzceļa mozgu.

Dzīlō snīga un slyktūs ceļu dēl divizija nāpēja laika ijmīti izjas pozicijas un uzbrukumu varēja sōkt tikai

11. janvarī. Pulksten 11.00 Daugavpīls 8. kōjniku pulks ijmīti Viļaku, tō kreisajā spōrnā asūšas Latgolas partizānu pulks pēc osas kaujas ijmīti Skīlbānus. Tōlōkō vierzeiba beja apgrutynōta ar īnainnika seīvu pretšonūs. 3. janvarī Padūmu Savīneiba beja nūslāguse pamīru ar Igauņu un atsabreivojuši lely spāki.

10. janvarī partizānu pulks sānēde Kōrsovas rajonu, pēc seivas ceiņas pi stacijas un piļsātas tōs tyka ijmītas 11. janvarī un pulks pa Pleskovas šoseju mēģinōja vierzeitī tōlōk. Treji dīnys ar īnainniku nikni ceinējōs pi Malnovas, Bokovas un Maračevkas. Kauja par Pitōlovu sōkōs 13. janvarī, kūpā ar partizānim ceinējōs Daugavpīls 8. kōjniku pulks. Nu igauņu frontes īnainniks te jau beja paspējīs pīvest lelus spākus, piļsātu un apkāmē beja 5400 sorkonarmišu ar 107 lūžmetējim.

Tikai ap pūšīnu laiku 14. janvarī izadeve ijmīti staciju un atteirēt ari piļsātu. Bet ilga atpyuta nabeja, 15. un 16. janvarī atsōkōs niknas kaujas. Myusejim paleigā pīsasteidez Cāsu un Valmīras pulki un īnainnika uzbrukums tyka atsys, tys atspīts atpakaļ. Kaujas par Pitōlovu teik uzskateitas par smogakojam Latvijas atbreivōšonas ceiņōs.

1. februari Latvijas valdeiba nūslēdze pamīru ar Padūmu Savīneibu, kas tyka turāt slepeneibā, myusu karaveiri par tū nikō nazynōja. Tyka turpīnōta lelōkas un možokas kaujas, partizānu pulks ceinējōs pi Augšpīls un Grāku kolna. Pīsadalēja izlyukgōjīnūs. Lelōki beja 1920. g. 12. mājā, 12. un 26. jūni, īgyunt lēlgobulus, lūžmetējus un daudz cytu kara materiālu.

11. augustā tyka paraksteits Latvijas un Padūmu Savīneibas mīra leigums, ceiņas beja beigušōs un varēja dūmōt par atsagrīzsonu mōjōs. Partizānu pulkss skaitēja 85 krytušūs, 164 ivainōtūs, nu kurim 7 myra nu ivainōjumīm, 53 beja pazuduši bez vesti. 52 pulka karaveiri sajēme Lōčplēša kara ordeņus. Pulks pēc kara nūsavitōja Kōrsovā, pēc tam Rēzeknē, bet ar 1921. goda septembri pastōveigōs mitnēs Cāsus un Valmīrā. Izformēja 1922. goda 1. apreli, karaveirus vīna bataljona sāstōvā pikomandēja Rēzeknes 9. kōjniku pulkam.

Atālūs: pīmineklis Latgolas partizānu pulka karaveirim, krytušūm 1919. — 1920. godūs (saukts ari par «Lelū Donotu»); partizāns pi lūžmetēju; pīrgōjīnī.

6. aprīli aprītēja 70 gadi, kopš miris Francis Trasuns (dzimis 16. 10. 1864.)

— Latgales modinātājs, Latvijas vienotājs. Viņa mūžs — varonārs. Mēs daudz vairāk zinām, ko dižais Sakstagala vīrs dārijis politikā, bet diemžēl mazāk pazīstams viņa veikums literatūrā. Bet arī tas ir nozīmīgs, sevišķi dzīves pēdējā posmā, jo jaunībā bija citas rūpes, nevarēja literārajai daiļradei atdot visu iedvesmas spēku un sīrds kvēli.

Šajā jautājumā esmu centies ielūkoties, veidojot grāmatu «Latgales rakstu gaismā», kuru šopavasar sola izdot apgāds «Spriditīs». Piedāvāju «Zemtura» lasītājiem sava apceru un eseju krājuma nodalju, kurā raugu parādīt Franci Trasunu — rakstnieku, fabulas meistaru.

***

Kur ir jūsu literatūra?

Šīs vaicājums Francim Trasunam pīrmo reizi pacēlās pagājušā gadsimta 70.—80. gadu mijā Jelgavā, kur viņš, Sakstagala puisis, dzīvodams pānsījā pie mūrniekiemīstā Krūmiņa un mācīdāmies reālskolā, šad un tad saimniekiemīstā pīsākā pīkātūkot, saturā pavieglos romānus. Pēc pātaru grāmatas, kura viņš vienīgo tēva sētā bija redzējis iespīstu dzīmtājā valodā, Marino Marinello vai Izabella Skaistājau bija kāt kās nedzīrēts un jauns; saticies ar skolas biedriem, baltiešu jauniešiem, poļu Inflantijā jeb Vitebskas gubernā dzimis zēns ievēroja: viņiem taču jau ir savi raksti, savas avīzes!

But kur ir mūsējās? Un vispār — kas mēs esam? Latvieši? Vai tikai katoli?

Šie jautājumi neatkāpās no Trasuna ari Nevās malā. Pēterpils garīgājā seminārā poliem bija plaša privāta bibliotēka. Viņi iapašā pulciņā studēja literatūru. Bet kur jūsu? — šīs vaicājums bija viņu acīs un mutēs, kad pāniči satikās un sarunājās ar Sakstagala un Varakļānu zemnieku dēliem. Leīši, kas bija nolēmuši garīgo aprūpi veikt Ludzas, Rēzeknes vai Daugavpīls

A. SOLŽENICINS,
GULAGA ĀRHIPELAGS

VAI BALTIEŠU IZVEŠANU UZSKATĪT PAR TRIMDU

Viņu tīrišanu sāka agri: jau 1940. gadā, tūlīt pēc tam, kad tur ienāca mūsu karaspēks, un vēl pirms «apstrādātās» tautas «vienprātīgi» nobalsoja par iestāšanos Padomju Savīnēbā. Izsūtīšanu sāka ar virsniekiem. Jāiedomājas, kas šim jaunajām valstīm bija viņu pīrmā (un pēdējā) pašu virsnieku pauaudze: tā bija nācījas nōpitībā, atbilda un energija. Vēl kā ģimnāzisti sniegos pie Narvas viļi mācījās, kā ar savām nobriedušām krūtīm aizstāvēt nosabilizēties nepaguvušo dzīmtenu.

(...) Jā, tā bija pārbaudīta recepte: vai tad to pašu kādreiz nedarīja pamata Savīnēbā? Klus un pakāpeniski iznīcināt tos, kuri var modināt ar domām, runām, grāmatām, — šķiet, tauta tā kā uz vietas visa, bet jau nav vairs tautas. (...)

1940. gadā nebija izsūtīšana Baltijai, tie bija lēgeri, bet citiem — arī nošaušana cietaumā akmens pagalmos. Ari 1941. gadā, atkāpjoties, tvēra, cik varēja, turīgākos ļaudis, aizvedē sev lidzi kā dārgas trofejas, bet tad kā kūtīmēslus nometa Ārhipelaga galējā zemē. (...) Visu kara laiku pēc tam (ar Lēningradas radio) Baltijai draudēja ar nežēlastību un atriebību. 1944. gadā, atgriezušies, draudus izpildīja, apcietināja pamatiņi un blivi. Bet tā vēl nebija tautas masveida izsūtīšana.

Baltiešu galvenā izsūtīšana izvērsās 1948. gadā (nepakļāvīgie lietuvieši), 1949. gadā (visas trīs nācījas) un 1951. gadā (vēlreiz lietuvieši). (...)

Baltiešu izsūtīšana bija ne tikai vararbība pret tautas augstāko gribu, bet tās izpildīšanai. Katrā no trim

ANDRIS VĒJĀNS

DEGOŠS

FRANCIS TRASUNS —
FABULU

apriņķu draudēs, taujāja Trasunam: kāda ir jūsu valoda? Un lūdza: pamācīt mums to!

Bet kā lai to dara? Kur nemt gramatiku? Pat ābeces nebija pie rokas. Tikai mātes ieskaidrotie latīņu burti un lūgšanu dziesmas, rožukroņa teksti. Tā tiešām bija krietna pašmācības skola Višņevskim un Trasunam, kad viņi apņēmās sagatavot lekcijas dzīmātās valodas kursam.

Francis Trasuns kērās sastādīt gramatiku, paraugam nemot Augusta Bīlenšteina veikumu. No rokas rokā iedami, daži pārrakstītie eksemplāri sadila un pazuda. Vēlāk, Latvijas brīvalsts sākumā, viņš atgriezās vēlreiz pie iesaītā darba, jau balstoties uz Milēnbaha un Endzelīna sasniegumiem.

Lūgšanu grāmatas, drukas aizlieguma periodā slepeni iespīstas, izteiksmē bija kļūdām un svešiem iespādiem piesārnotas. Tāpēc jau Pēterpili Trasuns nolēma pārtulot Antoneviča grāmatiņu «Skaitešanas dēļ svātdinēm». Trīs reizes vajadzēja to pārrakstīt, lai noapaļotu valodu — tāpēc kā Rēzeknes upe vai mazā Livža nogludina un noslīpē oļus. Vārdiem bija jāmirdz sveču gaismā kā akmentiņi saule. Pēc gadiem desmitiem Alberts Sprūdžs, smalks prozas stilists, augstu novērtēšošo šo pašu zemes dēla pīrātūku, kurā skaistie apvidus teiceni organiski iekļausies dievīvardū plūdumā. Latviešu katoļiem nekā tamlīdzīgi nebūs vēl bijis. Kad šīs izdevums nācis klājā, precīzi nevar pārējēti. Domājams, ka savu darbu neatlaidīgais tulkotājs paveicis ap 1886. gadu.

Kā tīrums māca arāju dzīt arī taisnāku vagu, tā tulkošana lokanāku un skanīgāku veidoja Franča Trasuna

republikām tika pieņemti brīvi savu Ministru Padomju lēmumi (

mēli. Viņš arvien stingrāk pārliecinājās, ka latgaliskie raksti ir latviešu valodas sastāvdaļa. Kārtot hrestomātu «Školas dōrs» (1909), viņš pat pārāk aizrāvās šīs vienības ietekmē. Otrajā grāmatas izdevumā (1921), protams, atmetot gadsimtos uzslānotus svešus sanesumus un

VULKĀNS

RAKSTNIEKS, MEISTARS

kroplojumus, jau daudz vairāk ievērotas tieši latgaliskās izteiksmes formas. Trasuns sarakstīja arī ābeci.

No pātāru grāmatas un ābeces vajadzēja sākt, lai atbildētu uz jautājumu: kur jūsu literatūta? Un vēl no tautasdīzsmām, jo tieši tājās mēlējami vārda mākslas pirmavoti. Tāpēc ar tādu entuziasmu Trasuns metās aizstāvēt kārklīnies, tās vācā kopā kā pelnrušķites. Un mudināja to darīt arī jaunības draugus Feliku Laizānu un Pēteri Smeltru. Pēdējais allaž atcerējās 1889. gada vasaru, sastapšanos Kolnasātā, kad Trasuns dižā balsī skandēja Jāņu dziesmas un pēc tam lasīja pagarāku dzeojojumu par sirdi un mīlestību, kuru laikam bija sacerējis kāds konkrēts autors. Un tad viņš ciemīgiem rādīja rakstu krājumu, kas Smeltram jo sevišķi patīka un iespiedās prātā tāpēc, ka bija iespiests latīnu burtiem...

Latīnu burti — Franča Trasuna domu un cīņu biedri. Tie viņa izpratnei bija balsti saprašanās tīlīem starp brāļu novadiem — pāri Aiviekstei, Pededzei un Daugavai. Un arī tautasdīzsmas tie nesa uz Krišjāņa Barona dainu skapi tā, kā bites dārzos, plāvās un druvās savāktās nektāra piles nes uz stropu.

Kā bitēm un kamenēm ir piemīlīga dūksana, tā tautasdīzsmām — daudzās melodijas. Arī tās krāja un pierakstīja Francis Trasuns. Dziedātāja Helēna Ersa-Kozlovska, rakstnieka Adolfu Ersu kundze, pirms lielajiem Lagales Dīzsmes svētkiem 1940. gada pavasarī atminēties kādu notikumu Rēzeknē, kad dievīlīdzēji nevarēja sagaidīt baznīcā dekānu. Viņš plebānijā darbojās ar fonogrāfu, kuru bija iegādājusies Pēterpils latviešu

muzikāliskā sabiedrībā. Apkārt divainajam aparātam stāvēja sievas un meitas, dziedādamas kāzu un talku dziesmas, un baznīckungs, smaidīdams, grieza rulliti. Kad tas sāka ripot atpakaļ, tad dziedātājam no brīnumā mutes pletās valā un sajodzījās celgali: kā dzeguzes kūkojienus maijā atsviež mežs, tā viņu pašu balsis tagad gramofonā meta dzīvas abalsis.

Toties pārējie baznīcēni neatlaidīgi daudzījās plebānijas durvis: «Kū šys dzīd laiceigas dzīsmes, kod jözdīgorīgī!» Dekāns nomierināja uztrauktos ļaudis: «Lai gorteigōs atsapyuš, jaunīt padzīdot laiceigōs.» Drīz vien visi dievīlīdzēji stāvēja ap plebāniju un klausījās, un brīnījās par dziedāšo mašīnu («Brīvā Zeme», 1940. 89).

Tā Helēnas Ersa-Kozlovska atnīju pierakstā dzīvo šie savīlpojošie briži. Kaut arī vēlāk dažādu apstākļu dēļ pāri par 300 Trasuna savāktā melodijs gājis zudumā, lielā sakstagalieša aizrautīgie ierosinājumi un pamudinājumi vēruši un glūdinājuši gultni turpmākajiem dziesmu paliem, kuri raženi apskalos cilvēku sirdis arī nākošajos gadu simtos.

Kur jūsu tautas gara mantas? Te tās bija, te tās skanēja.

Francis Trasuns, būdams sava laika cilvēks un konservatīvs garidznieks (M. Bukšs), tomēr bija daudz tālredzīgāks par amata brājiem — sveštautiešiem. Vēl vairāk: viņš, tieši izmantojot savu garidznieka stāvokli, aizstāvēja tautas intereses, novada cilvēku tiesības un viņu dīvēšanas gaismu, gara kultūru. Alberts Sprūdžs, kuram līdz šai dienai tiek nereti pārmests, ka viņš pagriezis muguru bērnības un jaunības zemei, aizmirsīs tās valodu,

— tieši viņš — Alberts Sprūdžs — trīdesmito gadu beigās, nododot tipogrāfijai kopā ar Alfrēdu Gobu sagatavoto Trasuna Rakstu II sējumu, par šo dižo latgalieti un latvieti latgaliski rakstīja, ka «ar vysu sovu gordēdīni autoritati nūsātādams leidz tam nycinōtūs körklineicu aizstāvā lūmā, jys izdareja milzeigu pakolpōjumu navin Latgolas latvīsim, bet vysai latvīšu tautai. Nu aizmērsteibas un būjā išonās paglōbtōs tautas gora monatas Latgolā, tagad un laiku laikus stōsteis ari Kürzemei un Vydzemēi, ka

šejnes jauju gora dzieve bejuse tikpat

bogōta, tikpat latvīša, ka vysas tautas daļas ir vīnleidz īelas sovōs montōjuša tīseibōs atteiceibā uz latvīšu tautas gora pyuru.»

Kārklīnies uzvarēja. Bet kur jūsu literatūra? Jautātāji nerimās. Atbildei bija vajadzīgi konkreti darbi.

Dažā sētā vēl glabājās Kaunatas prāvesta Jezupa Macileviča (1805—1872) «Pavuicešona un vysaidi sposobi dēļ zemniku lavišu» (1850) — dzīmlaudīm saprotamā valodā uzrakstīta padomu un uzzīnu grāmata, kas uzskaņāma par pirmo laicīgās latgalu rakstības, par stāstniecības aizsākumu. 332 lappuses biezas izdevums ari šodien ir viens no bagātākajiem kultūrvēsturiskajiem pieminekļiem. Šīnī ziņā var pilnīgi piekrīt Albertam Sprūdžam un Mikelim Bukšam. Gustava Manteifeļa kalendāros biežāk atrodami prozas darbi, kuriem jau vairāk tieši stāsta pazīmu.

Pirmais no zemnieku dēliem bija Mikelis Dukaļskis (1871—1957), kas iespieda savu stāstu «Dēla skolnieka saņemšana» («Daugavas katoļu kalendārā» — 1898). Tas publicēts, kā mēs tagad mēdzam sacīt, kopnacionālajā literārajā valodā. Bet otrs stāsts «Myusu Mikeljs» pēc sešiem gadiem jau lasāms latgaliski. Tā redzam, ka jau toreiz mūsu novads pa divām rakstības takām ienāca literatūrā.

Miķeļa Dukaļska pēdās sekoja Trasuns. Jau tūdāl nākošajā gadā viņš «Katoļu māju kalendārā» iespieda stāstu «Brāji Cūkārieši», kas ieturēts stipri pamācošā ievirze: ģimenei nevajag dalīties, jo, sagraizot zemi šnorēs, var bērni palikt bez maizes... Alberts Sprūdžs šo darbu ievietoja plašā antoloģijā «Latgale stāsta» (1940).

Arī pasaka «Divi brāji un divas Laimas» un citi nav brivi no didaktikas. Vēlāk paša Trasuna laikrakstā «Auseklis» iespēstā pasākā par zvībuli, kas palika par cielavu (1907), pausta nacionālās pašsapziņas tendencē. Ritmiskā sarindojumā uzrakstīts satirisks sacerējums «Lelkunga biksēs». Dzejai prozā Alberts Sprūdžs pierindojis «Zemkopī» (1907, 52) ievietoto Trasuna sacerējumu «Svāts — vokors», kurā autors aizlūdz par brīvību, taisnību un mieru.

(Turinājums sekos)

izmēsts aizdurvē. Istabas vidū krājās paprāva mantu kaudze, jo arī citi laiku izmantoja liederīgi, svieda tur visu, ko sagrāba, lauza, meklēdamī. Aizdurvē dzīrdēju mamma lūgšanās, Birutas raudas un iebrūcēju nesakarīgus jautājumus krieviski: «Oružje?» Drīz mans likteņis piemeklēja arī māsu, tas mūs daudzīmāz nomirināja, bet arī sabaidīja, jo mamma istabā palika viena ar svešajiem. Pavēles un kliedzieni tur turpinājās, līdz atskanēja spalgs šāviens. Tam visam bija kas līdzīgs ar Silajānu traģiskajiem

JĀNIS RIHTERS

PĀRESTĪBA

notikumiem...

Mēs kā apdulluši lauzāmles iekšā, bet bezcerīgi. Pēkšņi viss noklusa, it kā nekā nebūtu bijis. Atcerējos, ka tēvs savu «valteru», kas ne reizi vien tam glābis dzīvību, nēsāja bikšu kabatā uz gurna. Citi ieroči, karabine ar munīcijas krājumiem pajūga bija aizvesti prom pirms tēva aizbraukšanas. Zināju, ka pie Kudrjašovu večiem istabas bēniņos droši noslēptas skurstenā tuvumā bija dāvinātās bises. Jaunākais viņu dēls Pēteris bija aizsargs, vecākais — leģionā un mājās atgriezās piecēsmīto gadu sākumā. Ja aizskrietu turp, panemtu...

Domas pārtrauca ar troksni atsprāgušās durvis, pa tām izspraucās iebrūcēji ar sainiem rokās. Svešās mantas cienītāji visu laupījumu sakrāva pajūgos un aizbrauca. Draudēdamis visus apsāut, «mednieki» devās uz Silajānu pusi.

Mūsu uztraukums bija neaprakstīms. Istabā visa savandita, pa grīdu mētājās atstātās mantas, mūsu fotogrāfijas. Varbūt ka patiešām atgriežas un sāk šaudīties — drošības labad apsēdāmies uz grīdas. Mamma pastāstīja, ka garais gaišmatainās vīrs nācis vīrs kā mākonis, rokā turēdams pistoli, kīviņā atskanējis šāviens,

laimīgā kārtā lode nevienu nebija skārusi, bet laulības gredzens no pirksta pazudis. Tāpat aizgāja arī «Vefiņš» («Cito, gady, zapad slūšajete?»), otrs tāds bija noglabāts nojumē, arī tēva atstātās fotoaparāts ar statīvu un piederumiem, šujmašīna «Singer», lādīte ar rotaslietām, nauda, tēva parades šinelis no angļu bostona un uzvalks kopā ar daudzkrāsainām siksniņām un ķerboņsprāzēm, zābaki, pat garderobes spogulis un daudzas citas mantas. Tās pirmajā brīdī, uztraukumā, bijām piemirsūši.

Tas bija sākums nekaunīgām laupišanām un citām izdarībām, šie viri rīkojās droši, jo neviens par viņiem nelikās ne zinis, nekādu atbilstību nenesa. Palikām, kā saka, pliki un basi, bez iztikas, bez nekāda pabalsta. Cik tur trūka, lai mūsmājās būtu arī slepkavība. Pēc kāda laiciņa, ar šausmām atceroties šo atgadījumu, sacerēju četrīndīti:

*Jūs, velna izdzimteņi, dīkdieji,
Jūs — lielie mantrauši un
žūpmaņi?
Par to jums Dievs un es vēl
atriebū,
Par mammu un par gredzenu...*

VL. BRIUCS (V. KRISTALS) DRAUGI, KOD AIZBĒRSIT KOPU...

*Draugi, kod aizbērsit kopu
Naesit skumeigi jyus!
Daudz rudini kūkam kreit lopu,
Bet pavasar otkon jōs byus.
Nadzidit skumeigi dzīsmu,
Voi pričēigu dzīdōt kō nav?
Slōpādams dvēseles līsmes,
Skumeigas dzīdōju jau.
Nasokit man kopa runu,
Smītis uz zōrķa kod kreit!
Varbyut jyus pīmīpu munu
Aizmērssit pareit voi reit.
Tāmēl, kod aizbērsit grobu;
Naesit skumeigi jyus!
Gon atstōjat draugu sev lobu,
Gon dzīvē vēj loboki byus.*

1989. g.

JĀNIS BROKS-EISĀGS

PĀRDOMAS PAR SEVI

Latviešu dzejas klasiķim Vilim Plūdonam (1874—1940) ir dzējolis «Jā, kur gan vēl tā kā pie latviešiem iet», kurā pievērš uzmanību sliktajām latviešu rakstura īpašībām, kam varbūt ir primāra nozīme tautas izzūšanā. Citejū pirmo pantu:

*Cik ūdeņu Daugavā aizplūdis jau,
Bet viņiem vēl vienmēr saskaņas
nav:
Tie dzied viens par ātru, bet otrs —
par gausi,
Un dziedamais gabals ikkatram ir*

says.

Šīs rindas atgādina mūsu savstarpējo skaudību un godkārību. Lai arī cik nepatīkami, tas latviešiem piemīt, nevis tiek piedēvēts. Tā mēs paši sevi esam nostādījuši, ka par Latviju un latviešiem pasaulē zina samērā maz, jo mūsu nenovīdība nav jāvusi izcilāku tautiešu varēšanas slavai izskanēt, lai kādā jomā tas izpauštos. Piemērā pārpilnība.

Katrā vidusmērā latvietis zinās pateikt, kas tautai ir Emīls Dārziņš (1875—1910). Daudzi, sevišķi vecāko gadagājumu cilvēki no mācību laikiem ġimnāzijā atcerēsies, ka mūzikas vīstures un dziedāšanas skolotāji, stāstot par dižā komponista dzīvi, atgādināja, ka talantīgajam cilvēkam bija arī nelabvēli, kuri nekautrējās viņu apvainot plagiātīmā, it kā daudzā skandarbīti patapināti no dižā somu komponista Jana Sibeliusa (1865—1957). Un, ja jau Dārziņa darbus apskauda cilvēki no mūzikas mākslas aprindām, tad nav šaubu, ka tie bijuši izcilī. Ekspansīvās komponists, pārdzīvotās nepelnītos pārmetumus, iznīcinājis daudzus darbus. Ir pamats domāt, ka šādi pārdzīvojumi sekmējuši arī viņa pāragro un traģisko aiziešanu no dzīves, un nekad nedzīrēsim iznīcināto.

Divdesmitajos un trīdesmitajos gados pieklusināta, bet intensīva ažiotaža vijās ap to, ka apšaubīja romāna «Mērnieku laiki» piederību brājiem Kaudzītem. Vēlākajos laikos tika «atklāts» (A. Upīts 1877—1979), ka Jānis Akurāters (1876—1937) savam darbam «Kalpa zēna vasara» sižetu «aizņēmies» no norvēgu literatūras, bet Sudrabu Edžus (1860—1941) savukārt populārājam stāstam «Dullais Dauka» izmantojis polu literatūras foliantus.

Ipaši konkrēts savos uzbrukumos Aleksandram Grīnam par literārām zādzībām ir Jānis Ozols (1903—1975), kurš grāmatā «Latviešu literatūras darbinieki» (Riga, 1965) 115. lappusē norāda, ka A. Grīns (cītejū): «Romāna «Tobago» (1934) izmantojis holandiešu 17. gs. pirāta Džona Ekskvelinga atmīnas, gandrīz burķiski tās atstāstot, bet galvenais varonis pārdēvēts par latvieti».

Divdesmitajos gados dažādos laikos Latvijas sabiedrībai tika dots mājieni noformēt iesniegumus kandidātūru izvirzīšanai Nobela prēmijai literatūrā latviešu rakstniekiem Jānim Rainim (1865—1929) un Jēkabam Janševskim (1865—1931), bet te atkal iedarbojās nenovīdība un skaudība, dokumenti vispār netika noformēti. Jau pēc J. Raiņa aiziešanas aizsaukē ar nožēlu to atgādināja populārais žurnāls «Atpūta» 1929. gada 13. decembra numura 20. lappusē rakstā «Pasaules slavenie literatūrā: «Diemžēl Latvijas augstskola bija tā, kas aizsaukīgi kārtīgi iestādīja latviešu rakstnieku kandidātūru izvirzīšanai, bet dzīvību, ir nepareizi. Vairāk gribam cītu pamācīt, ne no cītiem mācīties. Neapjēdzam, ka ar savām ambīcijām izdarībām devalvējam paši sevi un savā starpā radām bezdibens, kuros iegāžies pastāv reāli draudi. To pilnā mērā var attiecīt uz visiem zināmo «velna duča» iesniegumu valsts prezidentam Guntiņ Ulmanim attiecībā uz it kā nacionālo minoritāšu tiesību nerešpektēšanu, tāpat uz zināmu Saeimas deputātu nepārtrauktu ministru prezidenta Andra Šķēles darba kritizēšanu — pareizāk apriņķu.

Trimdā mirušais Latvijas vēsturnieks Arveds Švābe (1888—1959) uzskatīja, ja 13. gadu simteni lietuviešu apdzīvotā teritorija būtu nokļuvusi vācu krust

NO LASITĀJU VĒSTULĒM

FOTO KĀ KLĀTBŪTNES EFEKTS

Arī mums, tālumā aiz 10000 km dzīvotajiem, ir ļoti patīkami sajūst dzīmtās puses dīvēju pulsus, ko atness «Vēstnesis» un Katoļu kalendārs. Jo ševišķi patīk, ka blakus Baznīcas zīpām ir patīkama

informācija par cilvēku dzīvēm un darbiem. «Vēstnesis» un «Katoļu Dzeive» svētīgi aizpilda šo skumīgo tukšumā presē. Divi laicīgie laikraksti — Rēzeknes «Mōras Zeme» un Preiļu «Zemturus» nika un apstājas. Žēl.

JĀNIS UN EMĪLJA KLĪDZĒJS, ASV

ATKLĀTĀ VĒSTULE T. ŽELVA UN A. RANCĀNA KUNGIEM

Priecājos par Jūsu «Zemturi», arī par T. Želva sūtījumu esmu dziļi apmierināts. Grāmatīpas pa daļai jau izlasīju, domāju, ka tas ir pareizais stils, kā runāt ar tautu (no tautas vides). Ja atļaujiet, tad šo to mēģināšu nopublicēt šejienes emigrācijas presē, varbūt arī «Brīvajā Vārdā» (tas ir mūsu preses biedrību izdevums)...

Ar prieku lasu arī V. Trojanovska rakstītos materiālus par Latgales puses kultūras cilvēkiem. Pats esmu cēlies no Balvā apriņķa puses — Baltinavas pagasta Kukuliem, tālab mans literārais vārds ir Baltinavietis. Ja Jums ir interese, varu ko sīkāk uzrakstīt par sevi un mūsu puses ļaudim, par kuriem man ir ziņas. Piemēram, slavenais latgalu —

latviešu — zviedru mākslinieks Jānis Leo-Brieditis (Stokholma) arī mūsu novadnieks.

Atgriežīšos pie Pilsōņu kongresa lietām. Pats piedalījos tā veidošanā, taču jau pašā sākumā Jirkens un Co, kas uzurpēja varu, bija nodevēji, tāpēc kongress neveica savu darbu... Šodien tas arī maz darbojas, taču daudz svarīgākas būtu vietējās pilsoņu komitejas, kas varētu aktīvāk darboties, tas varētu būtiski ietekmēt politisko klimatu Latvijā un tās nekādi nebremzētu L(PS)R valdību un citi. Bet par to visu sagatavošu kādu rakstu. Ar cieņu

Jāzeps KUKULIS-
BALТИNAVIEITS

LABĀS ATSAUKSMES

par izstādi Jēkabpils Jēkabpilī «Savam novadam» vēl ilgi iepriecinās mūs un liks to acerēties gan dalībniekus, gan apmeklētājus. Tā darbojās Brīvibas ielas Sporta namā un bija sapulcinājusi ļaudis gan no visas Latgales — Daugavpils, Krāslavas, Ludzas, Preiļu un Rēzeknes, protams, arī namātēvu — Jēkabpils rajona, gan no kaimiņiem vidzemniekiem — Aizkraukles un Madonas. Te triju dienu izstādes rikotāji parādīja, cik bagāti esam ar rūpniecības un lauksaimniecības uzņēmumu un firmu ražumiem, kas mums īpatnejāks un jaunāks

augkopībā un lopkopībā, notika dažādi semināri un diskusijas, tika slēgti sadarbinābas līgumi, līdz sīrds patikai varēja izgarsētus konditorējus un kulinārijas izstrādājumus. Protams, bija kas arī no dīvēles priecešanai — rajonu kultūras programmas.

ZEMNIEKU SAIMNIECĪBĀM

Vēl nav noskrējies palu ūdeņi un zeme apžuvusi sējas darbiem, bet zemnieks jau pavasara pacēlumā. Tos, kuri plāno slēgt ligumus ar laukstrādniekiem, celtniekiem vai mehanizatoriem, varam iepriecināt — lai uzzinātu vakances un iespējamos konkrētos cilvēkus, zvaniet uz LZS rajona nodalas informācijas centru, tālrunis 44725.

Sagatavošanās darbi pavasarim jau sākušies — tehnikas remonts, inventāra kārtšana u. tml., drīz varēs to darīt arī uz laukiem. Mums ir daudz pilsētu iedzīvotāju, kuri pazīstami kā nopietni darba darītāji, savā laikā iestādēs un uzņēmumos pratuši teicami strādāt pie darbgaldiem kā virpotāji, atslēdznieki, tāpat par mehāniķiem un dažādas pašgājējas

**PRIVĀTOS
SLUDINĀJUMUAS
«ZEMTURIS» PUBLICĒ
BEZ MAKSAS**

INFORMCENTRS

Latgales novada nedēļas laikraksts.
Redkolēģija.
Dibinātājs — A. Rancāna
izdevniecība.

Mūsu brāļi latgaļi nekad nav bijuši citīgi avižu vai grāmatu lasītāji arī labākajos laikos. Kur tad tagad, kad daudziem jādzīvo uz pusbada robežas. Kāds izglītots paziņa no Rīgas man raksta: «Ir bieži tā, ka man nepaliel pāri santīmi, par ko pat avīzi nopirkst...»

Jānis un Emīlija
KLĪDZĒJS, ASV,
«Katoļu Baznīcas Vēstnesis»

Paldies cienījamajam rakstniekam un viņa dzīvesbiedrei par sirsniņgajiem vārdiem — «Zemturi» tomēr izdevās vēl uz kādu laiku «pavilkā dzīvību», kas gaida tālāk — vēl miglā tits, bet cik varēs — turēsimies. Šajā pat sakarībā cītēsim vēl vienu J. Klīdzēja vēstuli:

«Sumināts, izdevēj Jāni Elksni! Pateicos Tev par man piesūtīto grāmatu «Rēzekne». Tanī daudz vērtīgas informācijas. Šīnās dienās sapēmu «Tāvu Zemes kalendāru» 1996. gadam. Daudz interesantas informācijas. Žēl tikai, ka tie mūsu «dīzlatgalī» uzbrāzīgi izķēmo mūsu skaisto latgalu rakstību. Sveicini dzēniju Antonu Kūkoju — sapēmu viņa dzejoļu krājumā par Līpu kolnu. Viņam ir Dieva dāvana savu dzīmto

zemī dzejā apmīlot. Man nav iespējams visiem rakstīt. Žēl, ka aploksnei nevar Tev nosūtīt samaksu. Pastā visu izpleš. Rakstu uz lapas, ko nokopēju no grāmatas «Gribējās saullēktā». Ar šo lapu radīsies sajūta, ka es ar saņēmēju runātos personīgi. J. Klīdzējs. 29. febr. 96.»

RINDAS NO DZIMTENES — GODA VIETĀ

Avīzi «Zemturi» man visu laiku piesūta Latgales kultūrvēstures muzeja vadītāja Helēna Bernāne Stacijas ielā 10—12 Rēzeknē, ceru, ka to darīs arī nākotnē. Jums nosūtu mazu fotogrāfiju

no 1992. gada ar avīzes «Novadnieks» piektā numuru. Tanī ir Jūsu raksts par mani. Tas visiem patīk, šis Jūsu raksts un citi laba vēlējumi man grezno dzīvokli.

Palieku Jūs sveicinādams un pateikdamies, ka uzrakstījāt. Ar visa laba vēlējumiem Jums Jūsu atbildīgajā darbā!

Alois ČAČS,
Grand Rapidos, ASV

AR IDEJU VĪN IR PAR MOZ PUORDŪMAS AR SENU GRUOMOTU RŪKUOS

Marta īsuokūs pi mans atguoja vydusškolas jaunīts Kaspars Supe i pasālileja ar sovu atrodumu. Jys Stabļovā sova vaciņa Vinča Supes ustobas aužķē beja atrads 1922. godā Rēzeknes tipografijā «Gruomota» izdūtu B—k. Kap. P. Stroda «Latviju volūdas gramatiku latgalīšim» 128 lpp. bīzumā, nu kuras it kai asūt muocejuši Vinča vacuokī bruoli; Stanislavs in Francis.

Pēc uorejuso izskota var redzēt, ka gruomota ir izmontuota, jo tai apdzīlētu lopu stūri i pate gruomota ir ar malnu driebi i līnu digim muojas apstuokļi isīta par jaunu. Var byut, ka gruomotas isīšonu ir izdarējis 19. gs. beiguos i 20. gs. īsuokūs dzeivovušais galdniks i gruomotu isējējs Pranks Slišāns. Gruomotā man ikryta acis tīs, ka P. Strods garajām pātskanim ir atzīmējis na viņi stiptos skapas, a i lauztos; stiptos ar sveitreni, lauztos ar pusumteni. Voi ari ūdiņi, pīlnievi dojut latgalu volūdas ortografeju, pi ūdīt lauztūs skapani apzīmešanas nābutojūs jūsasagrīz?

Gruomota ir vēsturiska i kultūrvēsturiski nūzeimeiga. Man šuos «Gramatikas» i Bauskā dzeivojušos sabidrisko, saimnīcisko i politisku darbināku, stabļoviša Antona Slišāna seniora vēstules īspaidā rodūs byutiskas puordūmas.

Voi ūdīnes laiks ar latgalīšim otkon naspēļoj kuorējū ironējū spēli? Voi ideja par latgalu rokstu volūdu i tuos jaunū ortografeju napaliks tik viņi kai myusu pēcteču vēsturiskim atrodumim i myusu unuku apbreinušonai? Es tai vaicoju, jo vēsture atsakuorto. Tai pat kai pyrms 80—60 godim, kod latgalīšu gaiši pruoti, saprūtūt latgalu volūdas vērtēbu pasaules kultūrā i nūzeimi pošim latgaliskajām latvīšim, veidova i īsaceja latgalu volūdas ortografeju izmontuot školuoši

rakstāuo vuorda aprītē, kulturas i sabidriskajā darbeibā. A voi tai beja? Redzit kū man roksta Antons Slišāns senioris: «Školas gudreibas suoču apgyut tuolajā 1921. godā Zeļu latvīšu 4-klašēigajā pamatškolā (priekšstece pošreizejai Upītes školai). Tur pēc kara i revolūcijas laikim saguoja apgyut zynuošanas sovā muotes volūdā daudzim puoraugusajām zānim i mozuoz meitīnēm. A voi tū vareja izdareit sovā muotes volūdā? Nikuo nabeja... Cara laikā bārnus muoceja kīru volūdā, tādi — čyulu volūdā. Obas munas pyrmuos školuojujas beja latvites: školas puoržine Ātraudzī i školuojuja, ja nasamoldūs, Sproģe. Nabeja škola latgaliski ni vinas gruomotas. Kai lai barni muocuos muotes volūdā? I nu kuo? I eistinyovuos dzeivej ideja: jāsāk ar valsts valodu! Uz tāfeles ar kreitu školuojuja uzrakstēja: «Kaķis, zaķis lec pār šķūni!» I mes vysa klase lauzem sovu citu latgalisku izrunu iz meikstū literārū — čyuluskū. Kuodej tai? Nabeja tok ni školuoju latgalīšu, a ni latgaliskū gruomotu. Vāluokājus godūs atguoja školuoju latgalīši Ločmelis, a škola latgaliskū gruomotu nabeja... 1928. godā pēc treju godu puortraukuma es īsuoku muoceitīs Rekovas seškāseigajā pamatškolā. Ari te nabeja školuoju latgalīšu i muoceibū gruomotu latgaliski. Jou tūlaik byudams pusauga zāns vairuok nūjautu, nakai saprotu, ka školas ir tuos kausejomuos kruosnes, kur latgalīši, krīvi, pūli, ēbreji i cytas taučebas veidojušas par vīnuotu vīnnacionalu latvīšu tautu — Latvijas valsti. Kod 1930. godā īsatstuoju Vilakas vydusškolas komercnūdājā, te ari juoatzeimoj zeimeigs, kaut ari bēdeigs, fakti — patiseiba. Vydušskolas direkors beja latgalits Juoņs Turkopūls. Jys ar školuoju

+ Saeimas deputātu algas no marta par 52 latiem lielākas un veido apāju cipariņu — 258 lati. Tomēr daži deputāti jūtas arī nabagāki un nabagāki...

+ Vēl aizvien visai pasaulei par prieku Baltijas valstis never vienoties par savām jūras robežām. Ar leisīm strīds par iespējamo naftas atradni, ar igauniem kašķējamies par zivju zvejās vietām. Neviens negrib piekāpties, neviens negrib zemoties otru priekšā.

Agris LIEPINŠ,
«Dienas Biznesa» karikatūru nodaja

CINEJAMĀIS IZDEVĒJ!

Ontona Breidaka izstruodotū «Latgalīšu literāru volūdu pareizraksteibys nūteikumi» nuok stypri vālu. Tim vajadzēja pasaruodeit pyrms dažim godim. Tod nabytu radīs tik daudz haosa. Tod ari redakcjom nabytu bejs tik daudz juosamūka. Bet, kai soka, lobuok vālu nakai nikod. Cerēsim, ka vieļ varēs kaut kū leidzēt. Lai gon, jo labi padūmoj: skūlos dzymtū volūdu namuoca, periodikis ari tikpat kai vairs nav — kas tad byus tī, kas latgalīšu volūdu lituos? Kas byus tī, kas puorjums tū, kū J. Elksnis drukoj?

Nūteikumi sastuodeiti zynūši un likās golvonū īver. Varbyut vairuok derēja par t. s. puorskaļu lykumeibom. Ir ari pa mozuok svareigim punktim, pīmāram, 5. un 6. § — Svareigs 7. § Dažys vītys napuorlīcinoj, pīm., fonetikys. Un kai ar Latvijas u. tml.? Un kuopiec na «jyus»?

Latgalā, cik zynoms, nadzeivoj kaķis. Jaunīvadumu — golūtnis ar -ys un -is naatbolsta pīluvums lituot paralelformys ar -as -es (19§ u. c.).

Uz golūtnem -ovu, -ova ari nabytu — kaut vai nateiši — juomudynoj (13. §, 6 rdk.). Taipat atteiceibā uz golūtnem -tum, -tim (13, 10 rdk.).

Bet vyspuor — ar skubu juolaiž klāj.

V. VALEINIS

18. 05. 95.

Agnesi Garjuoni nikuo vairuok nāpēja, kai vīn nedeļā vīnu reizi vīnu stundi fakultati muoceit latgalu volūdu! Tai tys beja ari cytuos Latgolas vydusškoluos, kur direktori beja myusu pošu «bruoli latgalīši». Saeimā sēdela latgalīši — deputāti... Jā, tei beja patīšam myusu volūdas «gulbju dziesma»! Naleidzeja deputātu interpelācijas — pīprasejumi ni taidu Latgolas ultra patriotu, kai Rēzeknes Komercškolas direktors, vysur naiztryukstūšuos runas par Latgolas izgleiteibas projektu. Latvejas nacionaluo buržuaizeja, zociku atbāsteita, veidova vīnuotu Latvijas vajsti i tautu. Varēja latgalīšu politiski 'bosī nu vīnas sīnas leidz ūtrai protestēt, tys vys izavēre pēc suna rējīna pret mēnesi... karavāna aizgāja pa nosprausto ceļu.»

Tai, lyuk, roksta garu i politiski aktīvu myuzu dzeivovušais latgalīši. Vai ari ūdiņi nanuteik «suņu rīšona pret mēnesi»? Tik atšķireiba vēl ir tei, ka ūdiņi tys «mēness» ir na viņ «nosprausta ceļš», a vēl i myusu pošu latgalīšu pedagogisku intelligence, myusu pošu «bruoli latgalīši» školu direktori i školu valžu vadeitoji.

Par gruomotu tryukumu ūdiņi žāluotū navaram, ka nav latgalīšu — školuoju, ari navaram saceit. Taito vāina ir «karavanā»... Isaruoda, vīns cels ir. Ir juodybynoj katuļu privātškolas, kuruos kai vīns nu golvonājim priķšmatim pēc Tīceibas muoceibas byutu Latgalu rokstu volūda i Latgalīšu kultūrvēsture. Kas zyn, var byut «karavanā» it tīkai bezpruota inerces ceļā? Kas zyn, var byut es sovas ostoņas gryumotas latgaliski nābūšu sarakstējs sev par apsmīkli, a tautai par sirdsduovonu...

Ontons SLIŠĀNS

